

فاطمه زهرا علیها السلام الگوی بندگی و زندگی

حجت الاسلام والمسلمین محمدامین محمدامین صادقی آرژگانی*

اشاره

سراسر جمله عالم پرزنان‌اند
زنی چون فاطمه خیرالنساء کو؟
حضرت فاطمه زهرا علیها السلام تربیت شده مکتب پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله، اسوه تمام معنا در عرصه عشق و عبادت خداوند، اطاعت از پدر، همسررداری، فرزندپروری، خانه‌داری، خدمت به مردم، حجاب و عفاف، ایفای نقش‌های سیاسی، اجتماعی و ... در جامعه است. ایشان الگوی کامل بشری برای یکایک جامعه اسلامی به‌ویژه برای زنان جهان به شمار می‌رود؛ از این‌رو بحث درباره ابعاد شخصیت فاطمه زهرا علیها السلام بایسته است.

اهمیت و ضرورت

هر موجودی به نوبه خود مظهر اسمائی از اسماء حسنای الهی و آیتی از آیات هستی اوست؛ با وجود این در قلمرو نظام آفرینش، اسم اعظم و آیت عظمای خداوند وجود قدسی انسان کامل است که فاطمه زهرا علیها السلام مصداق بارز آن است. از سوی دیگر بر اساس آموزه نورانی «اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي حُجَّتَكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي حُجَّتَكَ صَلَّيْتُ عَنْ دِينِي»^۱ خداوند، حجت خود را به من بشناسان؛ اگر او را به من شناسانی، من در امور دینی خود به بیراهه خواهم رفت»، معلوم می‌شود که شناخت حجت الهی همواره چراغ راه حیات معنوی و دینی انسان‌های دین‌مدار است. به گفته امام حسن عسکری علیه السلام، حضرت فاطمه زهرا علیها السلام نه تنها حجت الهی بر عموم

* نویسنده و پژوهشگر.

۱. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۱، ص ۳۴۲.

مؤمنان، بلکه حجت او بر امامان اهل بیت علیهم السلام نیز است.^۱ چنان که مهدی موعود علیه السلام فرمود: «وَفِي ابْنَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِي أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ؛ الْكُوِّرُ وَأُسْوَةٌ نِيكُوِيٍّ مِنْ دَخْتَرِ فَرَسْتَادِهِ خَدَا فَاطِمَةَ زَهْرَةَ علیها السلام است».

گرچه شناخت همهٔ ساحت‌های وجودی حضرت فاطمه زهرا علیها السلام سرمشق و سرنوشت‌ساز است، در این نوشتار به چند نمونه از آموزه‌های بندگی و زندگی ایشان اشاره می‌شود تا همگان به ویژه بانوان درس بندگی و زندگی از حضرت بیاموزند.

نمود و جلوه‌های بندگی و زندگی الهی

۱. الگوی عبادت و عبودیت

قصه نیایش زهرا علیها السلام در آینه عبارت‌ها ننگبند؛ زیرا او پس از پیامبر صلی الله علیه و آله و امیر مؤمنان علیه السلام کامل‌ترین جلوه عبودیت و بندگی است؛ به گونه‌ای که هنگام نماز چنان غرق در عظمت خداوند و محو در جلال الهی می‌شد که نفس‌هایش به شماره می‌افتاد. در روایتی آمده است: «وَكَانَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام تَنْهَجُ فِي الصَّلَاةِ مِنْ خَيْفَةِ اللَّهِ تَعَالَى؛^۲ فَاطِمَةُ علیها السلام در نماز، از ترس خداوند متعال نفس‌نفس می‌زد». رسول خدا صلی الله علیه و آله پیوسته درباره عبادت فاطمه علیها السلام می‌فرمود: «وَقَتِي زَهْرًا فِي مَحْرَابِ عِبَادَتِي مِثْلَ سِتَارَةِ آسْمَانٍ لِيُفَرِّقَ بَيْنَ مَلَائِكَةِ مَعَالِيقِهَا وَبَيْنَ مَلَائِكَةِ مَعَالِيقِهَا»^۳ «وقتی زهرا در محراب عبادت می‌ایستد، همچون ستاره‌ای برای فرشتگان آسمان می‌درخشد. خدا به فرشتگان می‌گوید: ای فرشتگان، بنگرید به بهترین بنده من فاطمه. او در مقابل من ایستاده و از خوف من همه وجودش می‌لرزد و با حضور قلب کامل خود به عبادت من روی آورده است».^۴ نقل شده است که حسن بصری می‌گفت: «مَا كَانَ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ أَغْبَدَ مِنْ فَاطِمَةَ كَانَتْ تَقُومُ حَتَّى تَوَزَّمَ قَدَمَاهَا؛^۵ عابدتر از فاطمه در میان امت نمی‌توان یافت؛ چراکه به حدی به عبادت می‌ایستاد که پاهایش ورم می‌کرد». امیر مؤمنان علی علیه السلام در شب ازدواج همسرش را گریان دید. علت را پرسید، فاطمه زهرا علیها السلام فرمود: «درباره حال و وضع خود فکر کردم و پایان عمر و قبر را به یاد

۱. سید عبدالحسین طیب، اطیب البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱۳، ص ۲۲۵.

۲. محمد بن حسن طوسی، الغیبة، ص ۲۸۶.

۳. احمد بن محمد بن محمد بن مهدی حلّی، عُدَّة الداعی، ص ۱۵۱؛ محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۶۷، ص ۴۰۰.

۴. محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۱۷۲.

۵. ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب، ج ۳، ص ۳۴۱؛ محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۸۴.

آوردن و انتقال از خانه پدر به منزل خودم مرا به یاد ورود به قبر انداخت؛ تو را به خدا قسم، بیا در آغاز زندگی مشترک به نماز برخیزیم و امشب را به عبادت خدا بپردازیم»^۱. همچنین رسول خدا ﷺ در ضمن حدیث مبسوط درباره فاطمه زهرا علیها السلام فرمود: «وَسَنَّهَا لَتَقُومَ فِي مِحْرَابِهَا فَيَسَلُّمْ عَلَيْهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ وَ يَنَادُونَهَا بِمَا نَادَتْ بِهِ الْمَلَائِكَةُ مَرْيَمَ فَيَقُولُونَ يَا فَاطِمَةُ إِنَّ اللَّهَ اضْطَفَاكِ وَ طَهَّرَكِ وَ اضْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ»^۲ آن‌گاه که فاطمه در محراب خود بایستد، هفتاد هزار فرشته مقرب بر او درود می‌فرستند و همان ندایی بر فاطمه آید که بر مریم فرود آمد. به فاطمه خواهند گفت: ای فاطمه، بی‌گمان خداوند تو را برگزید و تطهیر کرد و بر زنان جهان پیشوا قرارداد».

۲. الگوی همسراری

پیامبر اسلام ﷺ پس از گذشت مدتی از ازدواج حضرت زهرا علیها السلام، از علی علیه السلام پرسید: همسرت فاطمه را چگونه یافتی؟ علی علیه السلام عرض کرد: «نِعْمَ الْعَوْنُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ؛ بهترین یار بر اطاعت و بندگی خداوند». همین مطلب را از فاطمه علیها السلام پرسید که در پاسخ عرض کرد: «نِعْمَ بَعْلِي؛ او بهترین شوهر است»^۳.

زمانی که حضرت فاطمه به عنوان همسر در خانه علی علیه السلام پای گذاشت، شرایط بسیار سختی بر جامعه اسلامی به‌ویژه بر زندگی بانوی اسلام حاکم بود؛ از یک‌سو سپاه اسلام همیشه در حال آماده‌باش بود و هر سال چند جنگ واقع می‌شد که علی علیه السلام در همه یا بیشتر آنها پیشتاز سپاه اسلام بود و هنگام برگشت از پیکار با مشرکان و دفاع از کیان اسلام چیزی جز زخم‌های فراوان و لباسی پاره و خونین به همراه نداشت. در این وضعیت، حضرت زهرا علیها السلام بود که زخم‌های تن او را پانسمان می‌کرد، لباس‌های خون‌آلود جنگ را می‌شست،^۴ فداکاری‌ها و شجاعت‌هایش را می‌ستود و بدین‌وسیله او را دلگرم و برای جنگ آینده آماده می‌کرد. وضعیت معاش آنها نیز به‌ویژه در سال‌های نخست زندگی مشترک به اندازه‌ای سخت بود که حضرت علی علیه السلام با وجود کار طاقت‌فرسا در نخلستان‌ها و باغ‌های مدینه، باز هم گاهی به‌ناچار برای امرار

۱. قاضی نورالله شوشتری، احقاق الحق، ج ۲، ص ۴۸۹.

۲. شیخ صدوق، الامالی، ص ۴۸۶-۴۸۷؛ عبدالله جوادی آملی، فاطمه علیها السلام اسوه بشر، ص ۷۲.

۳. ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب، ج ۳، ص ۳۵۶.

۴. عبدالملک بن هشام، السیرة النبویه، ج ۲، ص ۱۰۰.

معاش به قرض گرفتن مجبور می‌شد و در برخی ایام حتی خانه بی‌غذا می‌ماند. زمانی که حضرت علی علیه السلام با پیکر خسته و کوفته از کار و تلاش به خانه بازمی‌گشت، مهربانی‌ها و دلگرمی‌ها و نوازش‌های همسر عزیزش همه سختی‌هایش را به فراموشی می‌سپرد. علی علیه السلام این نکته فخر تربیتی را چنین بیان می‌کند: «فَوَ اللَّهُ مَا أَعْضَبْتُهَا وَلَا أَكْرَهْتُهَا عَلَيَّ أَمْرٍ حَتَّى قَبَضَهَا اللَّهُ - عَزَّ وَجَلَّ - إِلَيْهِ وَلَا أَعْضَبْتَنِي وَلَا عَصَتْ لِي أَمْرًا وَ لَقَدْ كُنْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهَا فَتَنَكِّشِفُ عَنِّي الْهُمُومَ وَ الْأَخْزَانَ؛^۱ به خدا سوگند که هرگز بر فاطمه علیها السلام غضب نکردم و او را به کاری مجبور نساختم، تا آنکه خداوند - عزوجل - او را به نزد خویش بُرد و او نیز مرا خشمگین نساخت و هرگز برخلاف خواست من عمل نکرد و من هرگاه به او نگاه می‌کردم، غصه‌ها و اندوه‌هایم برطرف می‌شد». این جمله امام علیه السلام خیلی مهم و آموزنده است که فرمود: «لَقَدْ كُنْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهَا فَتَنَكِّشِفُ عَنِّي الْهُمُومَ وَ الْأَخْزَانَ؛ به‌راستی همیشه این‌گونه بود که وقتی به فاطمه نگاه می‌کردم، همه غم‌ها و غصه‌هایم برطرف می‌شد».^۲

۳. ساده‌زیستی و شکرگزاری

ساده‌زیستی یکی از ابعاد زندگی حضرت زهرا علیها السلام است. ساده‌زیستی می‌تواند الگوی موفق برای سبک زندگی همه بانوان باشد. امام خمینی رحمه الله می‌فرماید:

ما یک کوخ چهار - پنج نفری در صدر اسلام داشتیم و آن کوخ فاطمه زهرا علیها السلام است. از این کوخ‌ها هم محقرتر بوده، لکن برکات این چی است؟ برکات این کوخ چند نفری آن قدر است که عالم را پر کرده است از نورانیت و بسیار راه دارد تا انسان به آن برکات برسد. این کوخ نشینان در کوخ محقر، در ناحیه معنویات آن قدر در مرتبه بالا بودند که دست ملکوتی‌ها هم به آن نمی‌رسد.^۳

سلمان فارسی نقل می‌کند:

روزی حضرت فاطمه علیها السلام را دیدم که چادری ساده بر سر داشت. با تعجب عرض کردم: عجباً، دختران پادشاهان ایران و قیصر روم بر کرسی‌های طلایی می‌نشینند و پارچه‌های زربافت و اشرافی بر تن می‌کنند؛ اما دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله که عظمت و جلالش از همه آنها بالاتر و بیشتر

۱. علی بن عیسی اربلی، کشف الغمه، ج ۱، ص ۳۶۳؛ محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۱۳۴.

۲. ر.ک به: عبدالله جوادی آملی، فاطمه علیها السلام اسوه بشر، ص ۱۵۴ - ۱۵۵.

۳. سیدروح‌الله موسوی خمینی، صحیفه امام، ج ۱۷، ص ۳۷۳.

است، نه چادر گران قیمت بر سر دارد و نه لباس های فاخر و زیبا بر تن. حضرت فاطمه علیها السلام آن گاه به محضر رسول خدا صلی الله علیه و آله آمد و عرض کرد: یا رسول الله، سلمان از لباس ساده من تعجب کرد. قسم به خدایی که تو را به رسالت در راه حق برانگیخت، من و همسر علی علیه السلام همواره زندگی ساده را پیشه خود کرده ایم؛ فرش خانه ما پوست گوسفندی است که روزها شترمان بر روی آن علف می خورد و شبها بر روی آن می خوابیم و بالش ما چرمی است که از لیف خرما پر شده است.^۱

همچنین نقل شده است روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله وارد منزل حضرت زهرا علیها السلام شد و دخترش را مشاهده کرد که روی زمین نشسته است؛ با یک دست فرزندش را در آغوش گرفته و شیر می دهد و با دست دیگر با آسیاب دستی گندمها را آرد می کند. از دیدن زندگی ساده ولی گرم و پر عاطفه حضرت فاطمه علیها السلام اشک در چشمان رسول خدا صلی الله علیه و آله حلقه زد و فرمود: «يَا بِنْتَاهُ تَعْجَلِي مَرَاةَ الدُّنْيَا بِخَلَاوَةِ الْآخِرَةِ؛ دخترم، مشکلات دنیا را به یاد شیرینی جهان آخرت بر خود هموار ساز و تحمل کن». حضرت فاطمه علیها السلام نیز عرض کرد: «يَا رَسُولَ اللَّهِ! الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَيَّ نِعْمَائِهِ وَ الشُّكْرُ لِلَّهِ عَلَيَّ آيَاتِهِ»^۲ ای رسول خدا، حمد و سپاس فقط از آن خداوند است برای این همه نعمت هایی که به ما داده است.^۳

۴. تقسیم کار در خانه

امام باقر علیه السلام فرمود: امیر مؤمنان علی علیه السلام و فاطمه زهرا علیها السلام برای همدلی بیشتر در نظام خانواده به حضور رسول خدا صلی الله علیه و آله رفتند تا رهنمودی بگیرند. رسول خدا صلی الله علیه و آله حضرت فاطمه علیها السلام را به کارهای درون خانه گماشت و کارهای بیرون را به علی علیه السلام واگذار کرد. پس از این رهنمود شایسته، حضرت زهرا علیها السلام با خوشحالی اظهار داشت: «فَلَا يَعْلَمُ مَا دَاخَلَنِي مِنَ السُّؤْرِ إِلَّا اللَّهُ بِإِكْفَائِي رَسُولُ اللَّهِ تَحْمِلَ رِقَابِ الرِّجَالِ»^۴ جز خداوند متعال کسی نمی داند که از این تقسیم کار چقدر خوشحال شدم؛ زیرا رسول خدا صلی الله علیه و آله مرا از انجام کارهای مربوط به مردان بازداشت.

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۸، ص ۳۰۳.

۲. ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب، ج ۳، ص ۳۴۲؛ محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۸۶.

۳. عبدالله جوادی آملی، فاطمه علیها السلام اسوه بشر، ص ۱۵۵-۱۵۶.

۴. جعفر بن عبدالله حمیری، قرب الإسناد، ص ۵۲؛ محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۸۱.

بر این اساس می‌توان زندگی ساده زهرا علیها السلام را الگو قرار داد؛ چنان‌که رهبر معظم انقلاب فرمود: «ساده‌زیستی دختر پیامبر یک نمونه برای زنان امروز جامعه ماست. ما روحیه مصرف‌گرایی را کنار بگذاریم و در زندگی به حد لزوم اکتفا کنیم و از افراط بپرهیزیم و آرزوهای حقیر و کوچک را فدای ارزش‌های بزرگ بکنیم؛ نمونه کامل آن را در زندگی فاطمه زهرا علیها السلام می‌توان در تاریخ مشاهده کرد».^۱

۵. فروتنی و همدلی با شوهر

حضرت زهرا علیها السلام به همسر گرامی خود چنان علاقه‌مند بود و با او همدلی داشت که وقتی غاصبان خلافت پس از وقایع تلخ سقیفه و فدک به قصد ملاقاتش آمده بودند، حضرت علی علیه السلام وارد منزل شد و فرمود: فاطمه جان، این دو نفر پشت در اجازه ملاقات می‌خواهند؛ نظرت در این باره چیست؟ حضرت با آن همه خون دلی که از آنان داشت، با کمال فروتنی عرض کرد: «الْبَيْتُ بَيْتُكَ وَالْحُرَّةُ زَوْجَتُكَ أَفْعَلُ مَا تَشَاءُ»^۲ علی جان خانه، خانه توست و من هم همسر تو؛ هر آنچه می‌خواهی انجام بده».^۳ در یکی از روزهای سخت زندگی، غذا در منزل امام علی علیه السلام کمیاب شده بود. امام از همسرش پرسید: «فاطمه جان، غذایی داری که مقداری تناول کنیم؟ فاطمه علیها السلام پاسخ داد: سوگند به آن خدایی که مقام و عظمت تو را بالا برد، سه روز است که غذای کافی در منزل نداریم و مقدار اندکی هم که داشتیم، به شما بخشیدم و خودم رنج گرسنگی را تحمل کردم. امام علی علیه السلام فرمود: چرا به من اطلاع ندادی؟ حضرت زهرا علیها السلام پاسخ داد: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَانِي أَنْ أَشَأَلَكَ شَيْئاً فَقَالَ لَا تَسْأَلِي ابْنَ عَمِّكَ شَيْئاً إِنْ جَاءَكَ بِشَيْءٍ عَفْوَاً وَ إِلَّا فَلَا تَسْأَلِيهِ»^۴ رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مرا نهی فرموده است که از تو چیزی بخواهم و به من سفارش کرده که از پسرعمویت چیزی درخواست نکن؛ اگر خودش چیزی آورد، بپذیر؛ وگرنه خودت درخواست نکن».^۵

1. <https://hawzah.net/fa/Article/View/82693C>.

۲. کتاب سلیم بن قیس، ج ۲، ص ۸۶۹؛ محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۳۰۳.

۳. عبدالله جوادی آملی، فاطمه علیها السلام اسوه بشر، ص ۱۵۷.

۴. محمد بن مسعود عیاشی، تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۷۱.

۵. عبدالله جوادی آملی، فاطمه علیها السلام اسوه بشر، ص ۱۵۸.

۶. پاسدار حریم عفت و حیا

از جمله زیباترین درس‌هایی که حضرت زهرا علیها السلام به بانوان آموخت، حفظ عفت و حجاب بود. روزی مردی نابینا برای ورود به منزل علی علیه السلام اجازه خواست. حضرت زهرا علیها السلام با ورود وی به پشت پرده رفت و حجاب خود را کامل کرد. رسول خدا صلی الله علیه و آله که در آنجا حضور داشت، پرسید: دخترم، او که نابیناست و تو را نمی‌بیند، چرا پشت پرده رفتی و حجاب خود را کامل کردی؟ حضرت فاطمه علیها السلام پاسخ داد: «ان لم یکن یرانی فإنی أراه و هو یشم الريح؛^۱ اگر او مرا نمی‌بیند، من که او را می‌بینم و او بو [ی زن نامحرم] را حس می‌کند». رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «أشهد أنك بضعة منی؛ گواهی می‌دهم که تو پاره تن منی».^۲

فاطمه علیها السلام در طول دوران زندگی مشترک خود با علی علیه السلام هیچ‌گاه کاری انجام نداد که همسر خویش را غضبناک نموده باشد. در لحظه وداع خویش به علی علیه السلام گفت:

يا ابن عمٍّ إنَّه قد نُعیثُ إلی نفسی و إینی لأری ما بی لا أشکُ إلا أننی لأحقَّةُ بِأبی ساعةٍ بعد ساعةٍ و أنا أوصیک بأشياء فی قلبی. قال لها علی أوصینی بما أحببت یا بنت رسول الله فجلست عند رأسها و أخرج من كان فی البیت ثم قالت یا ابن عمٍّ ما عهدتینی کاذبَةً و لا خائنةً و لا خالفنک منذُ عاشرتینی فقال معاذ الله أنت أعلم بالله و أبتر و أنقی و أکرُم و أشدُّ خوفًا من الله أن أوبخک عداً بمخالفتی؛^۳ .... پسرعمو، هرگز مرا دروغگو و خائن نیفتی؛ از روزی که با من معاشرت کردی، با دستورات تو مخالفت نکردم. علی علیه السلام فرمود: معاذالله [که تو در خانه من بدرفتاری نموده باشی؛ زیرا] مراتب خداشناسی، نیکوکاری، پرهیزکاری، بزرگی و خداترسی تو به حدی است که جایی برای مخالفت با من باقی نمی‌گذارد.^۴

۷. الگوی مقاومت

حضرت زهرا علیها السلام پس از ازدواج با امیر مؤمنان علی علیه السلام در دفاع از آن حضرت نیز از هیچ تلاشی

۱. قاضی نعمان مغربی، دعائم الاسلام، ج ۲، ص ۲۱۴.

۲. عبدالله جوادی آملی، فاطمه علیها السلام اسوه بشر، ص ۱۵۸.

۳. فتال نیشابوری، روضة الواعظین، ج ۱، ص ۱۵۱؛ محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۱۹۱.

۴. عبدالله جوادی آملی، فاطمه علیها السلام اسوه بشر، ص ۱۵۹.

دریغ نکرد و تا آخرین لحظه دست از حمایت و دفاع از امام علیه السلام و مقام امامت برنداشت؛ بدین سان حضرت زهرا علیها السلام با استقامتی بی نظیر در راه دفاع از مسیر پر نور ولایت، الگویی کامل را در تبعیت از ولی زمان و استقامت در مسیر حق به مسلمانان ارائه کرد.^۱ همچنین حضرت زهرا علیها السلام با استقامت خود در برابر ظلم، به تمام مسلمانان در پهنه تاریخ آموخت که نپذیرفتن ظلم و مقابله با انحراف وظیفه واجب یک مسلمان است و خداوند این وظیفه را بر عهده انسان گذاشته است؛ همان طور که خداوند به مسلمانان اجازه نمی دهد تسلیم ستمگران شوند: «وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَ مَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ»^۲ و تکیه بر ظالمان نکنید که موجب می شود آتش شما را فروگیرد و در آن حال جز خدا هیچ ولی و سرپرستی نخواهید داشت و یاری نمی شوید».

۸. نماد همه خوبی ها

آیت الله جوادی آملی می نویسد:

حضرت فاطمه علیها السلام بر اثر آگاهی از اسمای حسناى الهی به مقام منیع خلیفه خدا شدن نایل آمد؛ زیرا تمام عناصر محوری استخلاف در هویت آن حضرت جمع شد، چون آل عمران و تطهیر، احزاب و مودت مردمی که اجر رسالت است و ایثار و اطعام مسکین و یتیم و اسیر "هل اتی" و سرانجام "کوثر" الهی را به نحو جمع سالم جمع کرد، و کون جامعی بود که شایسته هبوط امین وحی "جبرئیل علیه السلام" و دریافت مصحف شد که در آن ملاحم سالف و آنف ثبت و غیب و شهادت مشهود بود. ادراک کنه چنین انسان کامل و جامعی میسر نیست.^۳

رهبر معظم انقلاب در این باره می فرماید: «فاطمه زهرا علیها السلام فجر درخشانی است که از گریبان او خورشید امامت و ولایت و نبوت درخشیده است. آسمان بلند و رفیعی است که در آغوش آن ستاره های فروزان ولایت قرار گرفته است».^۴

1. <https://www.qudsonline.ir/news/736286>.

۲. هود: ۱۱۳.

3. <https://www.jamaran.59/595129%D9%81>.

4. <https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?id=2859&nt=2&year=1376&tid=1470>.

کتاب نامه

۱. ابن شهر آشوب، محمد بن على، مناقب آل ابى طالب، قم: علامه، ۱۳۷۹.
۲. ابن فهد حلى، احمد بن محمد، عُدة الداعى، بيروت: دار الاضواء، [بى تا].
۳. ابن قيس، سليم، كتاب سليم بن قيس، قم: هادى، ۱۴۰۵ ق.
۴. ابن هشام، عبدالملك، السيرة النبويه، بيروت: دار الاحياء التراث العربيه، [بى تا].
۵. اربلى، على بن عيسى، كشف الغمة فى معرفة الائمة، بيروت: دار الاضواء، ۱۴۰۳ ق.
۶. جوادى آملی، عبدالله، فاطمة عليها السلام اسوة بشر، قم: مؤسسه اسراء، ۱۳۹۸.
۷. حميرى، عبدالله بن جعفر، قرب الاسناد، قم: مؤسسة آل البيت لاحياء التراث، ۱۴۱۳ ق.
۸. شوشترى، قاضى نورالله، احقاق الحق، تهران: مكتبة الاسلاميه، ۱۴۳۷ ق.
۹. شيخ صدوق، محمد بن على؛ الامالى، بيروت: مؤسسة الاعلمى للمطبوعات، [بى تا].
۱۰. شيخ طوسى، محمد بن حسن. الغيبة، [بى جا]: دار المعارف الاسلاميه، ۱۴۱۱ ق.
۱۱. طيب، سيدعبدالحسين، اطيب البيان فى تفسير القرآن، [بى جا]: مؤسسه جهانى سبطين، ۱۳۹۳.
۱۲. عياشى، محمد بن مسعود، تفسير عياشى، [بى جا]: مكتبة العلمية الاسلاميه، [بى تا].
۱۳. فتال نيشابورى، محمد بن احمد، روضة الواعظين، قم: دليل ما، ۱۴۲۳ ق.
۱۴. كلينى، محمد بن يعقوب، الكافى، قم: مؤسسه علمى - فرهنگى دار الحديث، ۱۳۸۷.
۱۵. مجلسى، محمداقرا، بحار الانوار، تهران: دار الكتب الاسلاميه، ۱۳۷۵.
۱۶. مغربى، قاضى نعمان، دعايم الاسلام، [بى جا]: دار المعارف، ۱۳۸۳.